

УДК:658.152:636.4

В.П. Якобчук

к.е.н., доцент

І.В. Кравець

аспірант*

Житомирський національний агроекологічний університет

**РИНКОВІ МЕХАНІЗМИ ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ У ОСНОВНИЙ КАПІТАЛ
ПІДПРИЄМСТВ ГАЛУЗІ СВИНАРСТВА**

Проаналізовано особливості функціонування ринкових механізмів залучення інвестицій в основний капітал підприємств галузі свинарства в контексті необхідної активації інноваційних процесів. Виявлено ряд негативних факторів, під дією яких використання даних механізмів підприємствами-виробниками свинини відбувається не в повній мірі. Запропоновано заходи щодо більш вільного доступу підприємств галузі свинарства до інвестицій та інновацій в умовах ринку.

Постановка проблеми

Останнє десятиліття галузь свинарства України перебуває у стані перманентної кризи. Рівень рентабельності більшості підприємств галузі свинарства у 2009 р. знаходився в межах від -0,1 до -95,1 % [6, С. 60]. Покриття дефіциту свинини на внутрішньому ринку в 2008–2009 рр. відбувалося за рахунок збільшення обсягів імпорту даного виду м'яса. В балансі свинини 2009 р. імпорт займав 30,3 %, а його обсяг становив 249 тис. тонн, що склало 42,2 % виробництва свинини всіма категоріями господарств. Таким чином, перед Україною постала серйозна проблема збереження галузі свинарства, яку слід розглядати та вирішувати з точки зору національної продовольчої та економічної безпеки. Вирішення даного питання полягає у площині державного сприяння активації інвестиційно-інноваційної діяльності підприємств-виробників свинини. Однією з основних перешкод на шляху ефективного розвитку свинарства є брак коштів для реконструкції та будівництва свинокомплексів, обладнаних до вимог сучасності (комбикормові міні-заводи, станки, поли, вентиляція, лабораторії тощо), нестача фінансів для покращення генофонду. Подолати такі труднощі самостійно більшість вітчизняних виробників свинини не в змозі, необхідна допомога держави, при чому не стільки у формі субсидування та дотацій, скільки у комплексному удосконаленні механізмів залучення інвестицій в інновації підприємств галузі свинарства, необхідно зрозуміти, що без оновлення (створення) відповідної матеріально-технічної бази вітчизняного свинарства, без ведення свинарства на промисловій інноваційній основі, прогресивний розвиток

© В.П. Якобчук, І.В. Кравець

* Науковий керівник – к.е.н., доцент В.П. Якобчук

неможливий. Натомість існує ризик перетворитися на «імпорт-залежну» державу по історично-традиційному виду м'яса – свинині.

Аналіз останніх досліджень

Проблемам теорії та практики механізмів залучення інвестицій приділили багато уваги зарубіжні вчені-економісти Макконнелл Кемпбелл Р., Брю Стенлі Л. Касл Е., Беккер М., Нельсон А. та інші. Основні аспекти інноваційно-інвестиційної діяльності аграрних підприємств багатогранно висвітлили в своїх працях такі сучасні вітчизняні науковці як Андрійчук В.Г., Дем'яненко С.І., Нелеп В.М. та інші.

Метою дослідження є аналіз ринкових механізмів залучення інвестицій в інновації підприємств галузі свинарства; вивчення причинно-наслідкового зв'язку «інноваційно-інвестиційне забезпечення – ефективний розвиток галузі свинарства»; надання пропозицій щодо удосконалення механізмів залучення інвестицій у ринкових умовах.

Предметом дослідження є сукупність теоретико-методологічних та прикладних засад функціонування та удосконалення механізмів залучення інвестицій у інновації підприємств галузі свинарства в сучасних умовах.

Об'єкт та методика дослідження

Об'єктом дослідження є процеси формування та функціонування механізмів залучення інвестицій в інновації підприємств галузі свинарства.

Теоретичною та методологічною основою дослідження є загальні положення економічної теорії, макро- та мікроекономіки, сучасні концепції залучення інвестицій в інновації сільськогосподарських підприємств. У роботі використовувалися монографічний, абстрактно-логічний метод, економіко-статистичний, зокрема його прийоми – графічний, розрахунково-конструктивний, порівняння тощо.

Результати дослідження

У системі господарювання підприємств галузі свинарства інвестиції в інновації виступають важливим економічним важелем, засобом підвищення продуктивності виробництва та ефективності функціонування, гарантом здобуття конкурентних переваг на ринку. Наразі власні джерела інвестування переважної більшості вітчизняних підприємств-виробників свинини виявляються недостатніми для реалізації сучасних інвестиційно-інноваційних проектів, і це є однією з головних проблем ефективного розвитку галузі свинарства.

Сукупність ринкових механізмів залучення інвестицій представлена внутрішнім та бюджетним механізмом, фондовим та кредитним ринком, а також лізингом. Технологія використання внутрішнього механізму залучення інвестицій найпростіша, проте можливості даного механізму обмежені результатами фінансово-господарської діяльності.

Функціонування бюджетного механізму передбачене як на державному (цільові програми), так і на регіональному рівні (регіональні програми). Проте, масштаби таких фінансових вливань в основний капітал підприємств виявляється недостатнім (табл. 1). Технологія використання бюджетного механізму залучення інвестицій є найбільш складною внаслідок дефіциту бюджетних засобів, а отже і більш жорстка в контексті критеріїв відбору проектів для реалізації.

Таблиця 1. Інвестиції в основний капітал за джерелами фінансування, %

Показники	Роки							
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
	відсотків до загального обсягу							
усього	100	100	100	100	100	100	100	100
у тому числі за рахунок коштів державного бюджету	5	7	10,5	5,5	5,5	5,6	5	4,4
коштів місцевих бюджетів	3,7	4,1	4,7	4,2	4,3	3,9	4,2	2,7
власних коштів підприємств та організацій	65,8	61,4	61,7	57,4	57,8	56,5	56,7	63,3
кредитів банків та інших позик	5,3	8,2	7,6	14,8	15,5	16,6	17,3	14,2
коштів іноземних інвесторів	5,6	5,5	3,6	5	3,7	3,5	3,3	4,5
коштів населення на будівництво власних квартир	5,6	5,2	4,1	3,2
коштів населення на індивідуальне житлове будівництво	4,2	3,6	3,4	3,3	4,1	4,5	5	3,6
інших джерел фінансування	10,4	10,2	8,5	9,8	3,5	4,2	4,4	4,1

Джерело: дані Державного комітету статистики України [4].

Заходи держави щодо надання фінансової підтримки підприємствам сільського господарства, та свинарства зокрема, у формі субсидування та дотування, є також недостатніми для оновлення основного капіталу підприємств і, на наш погляд, мало виправдовують ефективність свого існування у такій формі. Обсяги виробництва сільськогосподарської продукції з 2000 р. по 2008 р. виросли на 33 %, а обсяги державної підтримки за цей період виросли у 35,5 разів (рис. 1).

Ми вважаємо, що ефективніші механізми державної підтримки полягають у площині сприяння інвестуванню виробників безпосередньо в основний капітал підприємств. Зокрема, це стосується:

а) покращення умов кредитування: надання кредитів на основі бізнес-планів під заставу бажаного сучасного (іноземного чи вітчизняного) обладнання та тварин з високо генетичним потенціалом (з метою комплектації ферм з повним

циклом виробництва продукції свинарства) за відсотковою ставкою до 5–7 % річних, часткове погашення таких кредитів державою (20–25 %). За підрахунками автора необхідні мінімальні фінансові ресурси для оновлення (створення) матеріально-технічної бази та генетичного тваринного фонду вітчизняних підприємств галузі свинарства (інноваційний шлях розвитку на основі ноу-хау) становить 2,9 млрд дол. США¹;

Рис. 1. Співставлення обсягів державної підтримки та обсягів виробництва продукції сільського господарства (загальний та спеціальний фонд Державного бюджету)

Джерело: за даними ВГО «Українська аграрна конфедерація» та Державного комітету статистики України.

б) удосконалення системи оподаткування: звільнення вітчизняного підприємства, яке комплексно створює нове інноваційне виробництво (будівництво нової ферми з повним супровідним новітнім оснащенням на новому місці або на місці колишнього тваринницького комплексу), від оплати податків (окрім соціальних відрахувань) на строк окупності. За даними ведучих вітчизняних та іноземних проектних фірм, окупність надсучасного підприємства

¹ В основу розрахунків покладено

:

а) дані «Програми розвитку галузі свинарства до 2010 року»

(передбачалося довести виробництво свинини до 1 млн 420 тис. т у забійній вазі. У 2009 р. вироблено – 526,5 тис. ті всіма категоріями господарств, зокрема 207,1 тис. т сільськогосподарськими підприємствами.)

б) Авторські розрахунки на основі проекту SustainAgri Group «500 свиноматок – повний цикл», з виходом 235 голів на забій у тиждень.

в Україні, яке займається виробництвом продукції свинарства на промисловій основі відбувається через 3–4 роки;

в) зменшення (наближення до нуля) ставок ввізного мита на необхідне устаткування для безпосереднього використання його на підприємствах, які займаються виробництвом свинини (в обмежених обґрунтованих обсягах, із контрольним занесенням до спеціально створеного реєстру «не для перепродажу (оренди, бартеру, дарування) в межах строку 3 роки». До такого устаткування слід віднести обладнання для комбікормових міні-заводів, систем вентиляції (або систем автоматичного мікроклімату), автоматичної кормороздачі, водопостачання, гноєвидалення, лабораторне обладнання (стандартне для сучасних свиноферм) та ін. Підприємства-виробники м'яса свиней потребують також виключно регуляторних дій з боку держави в контексті спрощення процедури оформлення документації на дозвіл будівництва (реконструкції, перебудови) свинокомплексів, на дозвіл відведення територій під гноєвідстійники і т.д.

Функціонування такого механізму залучення інвестицій як фондовий ринок передбачає технологію залучення фінансового капіталу за допомогою емісії акцій і облігацій. Сутність її полягає в наступному: 1) прийняття емітентом рішення про випуск акцій (облігацій); 2) підготовка проспекту емісії акцій (облігацій); 3) державна реєстрація випуску акцій (облігацій); 4) виготовлення сертифікатів акцій (облігацій); 5) підписки на акції (облігації); 6) реєстрація звіту про підсумки випуску акцій (облігацій); 7) розкриття інформації, що міститься в звіті про підсумки випуску акцій (облігацій) (у випадку, якщо державна реєстрація випуску супроводжувалася реєстрацією проспекту емісії). Оскільки це найбільш складний механізм залучення інвестицій, який передбачає велику кількість учасників і наявність широкої інфраструктури, він напрочуд рідко використовується. Теоретично для вітчизняних акціонерних товариств, які працюють у галузі свинарства додаткові емісії акцій зараз можливі, але практично вони є недоцільними унаслідок існуючої структури акціонерного капіталу і значної недооцінки акцій українських емітентів.

У даний час немає жодних технічних перешкод щодо використання сільськогосподарськими підприємствами механізму залучення інвестицій у формі кредитів. Основною перешкодою на шляху використання даного механізму підприємствами галузі свинарства є непосильні умови кредитування, а саме – розмір відсоткової ставки та невеликі строки надання позикових коштів. Наприклад, ІНДЕКС-БАНК, який є дочірньою структурою Crédit Agricole S.A., у портфелі якого кредити агрокомпаніям займають 25 %, на території України пропонує наступні умови фінансування купівлі сільськогосподарської техніки:

- ✓ валюта фінансування – гривня;
- ✓ строк – до 3 років;
- ✓ ставка – 26–28 % річних;

- ✓ банк фінансує 50–70 % від вартості техніки, що закуповується (в залежності від виробника техніки);
- ✓ застава – техніка, що купується, можлива вимога додаткового забезпечення (залежить від фінансового стану позичальника);
- ✓ вимоги до фінансового стану позичальника:
 - прибуткова діяльність (сучасний стан та прогноз на період фінансування);
 - прогнозна величина «прибуток + амортизація» перевищує всі довгострокові зобов'язання позичальника з коефіцієнтом не менше 1,3 впродовж всього періоду фінансування.

Для вирішення проблеми забезпечення сільськогосподарських виробників фінансовими ресурсами, законодавством передбачено надання кредитної субсидії за короткостроковими кредитами комерційних банків тільки тим підприємствам-виробникам, які є об'єктами цінового регулювання (переважно галузі рослинництва), та надання бюджетної позики через заставні закупівлі зерна. З метою зниження рівня витрат вітчизняного виробника, діє механізм 30 % здешевлення обладнання вітчизняного виробництва, але у зв'язку з низькою якістю українського обладнання і небажанням фермерів купувати дану техніку, ця програма хоча і має позитивні результати, та обсяг їх є мізерним.

Теоретично, також немає перешкод щодо використання такого механізму залучення інвестицій як лізинг. В Україні, у 2004 році почав діяти Закон України «Про фінансовий лізинг» [3], що значною мірою впорядкував відносини лізингу в Україні. Однак, лізинг у нашій державі не досяг значного розвитку через недосконалу систему оподаткування, нечітке тлумачення тексту національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку «Оренда» (містить протиріччя, не відповідає міжнародному стандарту (ISC № 17 «Lease») [8], низький рівень кваліфікації працівників лізингових компаній та слабку обізнаність населення про лізинг.

Висновки

1. Нині свинарство України знаходиться в критичному стані. Більшість вітчизняних підприємств не мають можливості оновлення матеріально-технічної бази та генетичного тваринного фонду за рахунок власних коштів. Значні інвестиції в основний капітал може дозволити невелика частина функціонуючих великих підприємств, більшість яких є іноземними або спільними, прибуток яких, як правило, розподіляється за межею України. Водночас державою не докладаються належні зусилля для розвитку більш доступного кредитування вітчизняних виробників свинини, що є потенційним ризиком перетворення на «імпорт-залежну» державу з традиційного виду м'яса – свинини. Таким чином, дана проблема загострюється в контексті національної продовольчої та економічної безпеки.

2. Основними причинами такого стану справ поряд з традиційною нестачею бюджетного фінансування є також відсутність системної основи розвитку

підприємств галузі свинарства, зокрема чітких цільових і регіональних орієнтирів, та наявність суттєвих організаційних упущень щодо формування справно працюючих ринкових механізмів залучення інвестицій у галузь свинарства.

3. Для подолання відмічених негативних тенденцій передусім потрібно розробити і реалізувати програму інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств галузі свинарства, яка б містила комплекс цілей і пріоритетів такого розвитку, механізмів їх досягнення і забезпечення. Наголосимо, що сучасне вітчизняне обладнання для свинокомплексів не витримує конкуренції із провідними світовими виробниками за економічними та техніко-технологічними параметрами. На даний час, з точки зору виробників свинини, доцільніше та менш ризиковано інвестувати кошти в іноземні (zareкомендовані та економічно виправдані) технічні та технологічні інновації, ніж випробувати вітчизняні. Проте на рівні держави слід замислитися над словами Рональда Рейгана: «Ми даємо гроші на науку не тому, що багаті, а ми багаті тому, що даємо гроші на науку».

Перспективи подальших досліджень

У перспективі подальших досліджень – розробка програми інноваційного розвитку підприємств галузі свинарства, яка окрім економічних аспектів, включатиме ряд питань екологічного спрямування стосовно: а) способів належного видалення, утилізації та можливого використання гною та інших відходів свинокомплексів; б) безпеки використання генно-модифікованого біологічного матеріалу під час виробництва та споживання продукції галузі свинарства.

Література

1. Дем'яненко С.І. Менеджмент аграрних підприємств: Навч. посібник. / Дем'яненко С.І. – К.: КНЕУ, 2005. — 347 с.
2. Закон України «Про інноваційну діяльність» // Відомості Верховної ради. – 2002. – № 36. – С. 266. – (Бібліотека офіційних видань).
3. Закон України «Про фінансовий лізинг» // Відомості Верховної Ради. – 1998. – № 16. – С. 68. – (Бібліотека офіційних видань).
4. Капітальні інвестиції за джерелами фінансування [Електронний ресурс]: Держ. ком. статистики . — Режим доступу до табл.: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
5. Нелен В.М. Планування на аграрному підприємстві: Підручник. — 2-ге вид., перероб. та доп. / Нелен В.М. — К.: КНЕУ, 2004. — 495 с.
6. Сільське господарство України 2009. Статистичний збірник. / За ред. Ю.М. Остапчука. – К.: Державний комітет статистики України, 2010. – 375 с. – (Бібліотека офіційних видань).
7. Татаренко Н.О. Теорії інвестицій: Навч. посібник. — / Татаренко Н. О., Поручник А.М. – К.: КНЕУ, 2000. — 160 с.

8. Чапко І. Сучасна політика підтримки сільського господарства в Україні (аналіз та пропозиції) [Електронний ресурс] / І. Чапко, І. Кобута // Видання Аналітично-дорадчого центру Блакитної стрічки ПРООН. – Київ: Аналітично-дорадчий центр Блакитної стрічки ПРООН., 2007. — Режим доступу до джерела: http://www.un.org.ua/brc/ua_wdp_src/strategy_support_UKR_.pdf
9. Шурчаков А.В. Формирование структуры капитала предприятия при осуществлении инвестиционной деятельности / А.В. Шурчаков // Сибирская финансовая школа. – 2003. – № 3. – С. 106–112.
10. Porter M. The Competitive Advantage of Nations. — New York: Free Press, 1990.